

Ключевые слова: структура, денежные доходы домохозяйств, оценка, социальность, социальное государство, заработная плата, социальные трансферты.

Objective. The purpose of the article is to evaluate the structure of households' cash income as an important factor of economical growth and the welfare of society improvement.

Methods. It is used during the investigation: historical retrospective review to characterize the processes of formation and development of social welfare in Ukraine; economical and statistical analysis to assess the structure of households cash income from the point of view of sociality into the development provision; system analysis and synthesis for defining the relationship between the components of cash income; system approach and the system analysis to develop the measures of public administration of the dynamics of sociality through the formation of an appropriate structure of cash income.

Results. On the base of the conducted research it is received an objective description of the households' cash income structure as a component of essentially-content characteristics of a social order, which is oriented on the human needs, which will contribute the possibility of social realities changing.

Scientific novelty. It is proposed the instruments of objective description of the structure of households' cash income as a component of essentially-content characteristic of a social order which is based on human needs, which will contribute to increasing the probability of social realities changing.

Practical value. The practical significance is that the obtained results will serve as the argumentation of the authorities' actions regarding the justification and implementation of the evolutionary and revolutionary changes in the social structure of society.

Key words: structure, income, households, evaluation, sociality, social state, wages, social transfers.

Рекомендовано до публікації д-ром екон. наук, проф. Барашем Ю.С. Дата надходження рукопису 16.07.2013 р.

УДК 330.567.25-043.84

Валерія Литвин, канд., екон. наук, доц.¹, Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського, м. Донецьк, Україна,
Наталія Корольова, канд. екон. наук²
1 – e-mail: vchena_rada@donnuet.edu.ua;
2 – e-mail: natalie.korolyova@gmail.com

ЗАОЩАДЖЕННЯ ДОМАШНІХ ГОСПОДАРСТВ ЯК ФАКТОР ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Valeriia Lytvyn, Cand. Sc. (Econ.),
Assoc. Prof.¹
Nataliia Korolyova, Cand. Sc. (Econ.)²

Donetsk National University of Economics and Trade named after Mykhayilo Tugan-Baranovsky, Donetsk, Ukraine,
1 – e-mail: vchena_rada@donnuet.edu.ua;
2 – e-mail: natalie.korolyova@gmail.com

HOUSEHOLD SAVINGS AS A FACTOR OF FINANCIAL SECURITY OF THE STATE

Мета. Дослідження стану і динаміки складових фінансової безпеки України з позиції впливу на них заощаджень домашніх господарств.

Методика. У процесі дослідження використано: методи теоретичного узагальнення (для визначення складових фінансової безпеки держави), методи статистичного аналізу (для встановлення відхилення параметрів складових фінансової безпеки України від граничних значень), методи порівняння та аналогії (для виявлення та аналізу вітчизняних та світових тенденцій, що впливають на рівень фінансової безпеки України), метод логічних узагальнень (для обґрунтування пріоритетних напрямків державної ощадно-інвестиційної політики).

Результати. Показано роль заощаджень домогосподарств у забезпеченні фінансової безпеки України. Розкрито взаємозв'язок зміни форм заощаджень та динаміки складових фінансової безпеки країни. Виявлено та охарактеризовано соціально-економічні тенденції, що справляють вплив на рівень фінансової безпеки України. Визначено пріоритети вдосконалення ощадно-інвестиційної політики уряду.

Наукова новизна. Розкрито механізм впливу заощаджень домогосподарств на складові фінансової безпеки держави. На підставі співставлення параметрів валютної, боргової, бюджетної безпеки, а також безпеки страхового та грошового ринків України, виявлено загрози стійкості фінансової системи держави через недовикористання заощаджень населення як інвестиційного ресурсу.

Практична значущість. Отримані результати спрямовані на вирішення проблеми зміцнення фінансової безпеки держави завдяки пожвавленню ощадного процесу в Україні.

Ключові слова: заощадження домашніх господарств, фінансова безпека, ощадний процес.

Необхідність досягнення і підтримання на належному рівні фінансової безпеки продиктована її впливом на стан та динаміку розвитку всіх підприємств і галузей національного господарства, держави і суспільства в цілому. Важливість фінансової безпеки для забезпечення умов сталого соціально-економічного розвитку країни підкреслює і той факт, що вона займає перше місце за величиною вагових коефіцієнтів, які використовуються для розрахунку інтегрального показника економічної безпеки.

Теоретичні та практичні засади фінансової безпеки держави досліджували такі видатні вчені, як О.І. Барановський, М.М. Єрмошенко, В.І. Мунтіян, Я.А. Жаліло, В.М. Геєць, З.С. Варналій, Г.А. Пастернак-Таранушенко, А.І. Сухоруков, О.Д. Ладюк, В.В. Олейников та ін. У працях науковців розглянуто механізми формування та забезпечення фінансової безпеки, загальні принципи та параметри оцінки її рівня, аналізується динаміка основних макропоказників України, пропонуються шляхи зміцнення фінансової безпеки держави. Разом з тим проблема заощаджень домашніх господарств у контексті забезпечення фінансової безпеки майже не досліджена у вітчизняній науковій літературі.

У цьому зв'язку метою статті є дослідження стану і динаміки складових фінансової безпеки України з позиції впливу на них заощаджень домашніх господарств.

Домашні господарства є важливою ланкою фінансової системи і основним постачальником тимчасово вільних коштів на фінансові ринки. Про вагомість інвестиційного потенціалу заощаджень домашніх господарств свідчить той факт, що «у зрілих ... економіках накопичені активи населення, як правило, перевищують обсяг ВВП» [1, с. 56]. Крім того, накопичення домашніх господарств є внутрішнім, а отже, найбільш дешевим і надійним джерелом фінансування розширеного виробництва. Ще у 1929 р., висловлюючи згоду з висновками В. Рьопке щодо його аналізу джерел капіталоутворення, Ф. Хайєк влучно зауважив, що «... заощадження у вузькому розумінні ... являють собою не тільки основне, а і єдине безперечне джерело формування капіталу» [2, с. 305].

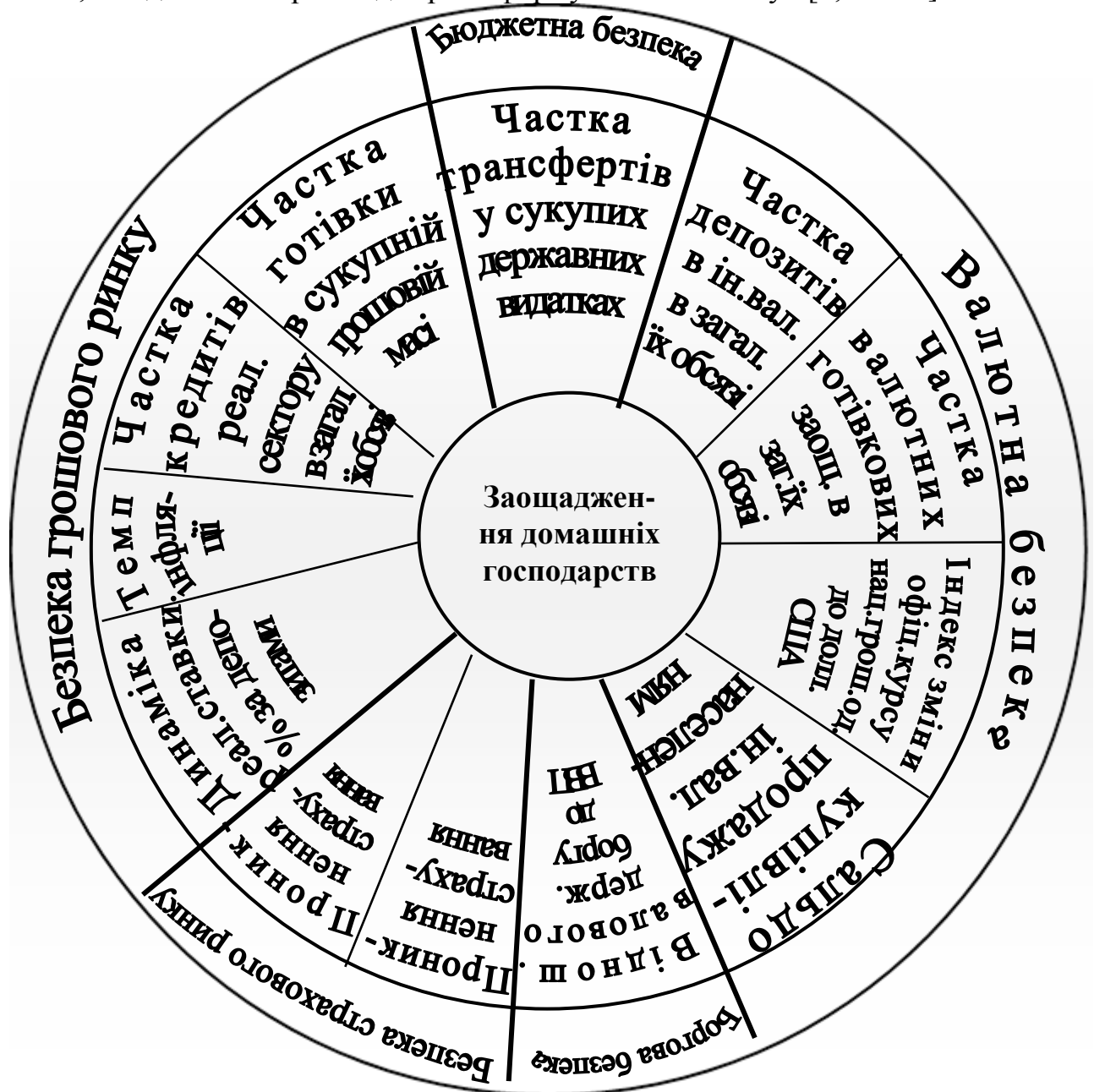

Рисунок 1 – Механізм впливу заощаджень домашніх господарств на складові фінансової безпеки держави

Заощадження домашніх господарств прямо чи опосередковано впливають на всі складові фінансової безпеки держави. На рисунку 1 відображено її компоненти (зовнішні сектори) і параметри (внутрішні сектори), через які заощадження домашніх господарств впливають на стан валютної, боргової, бюджетної безпеки, безпеки страхового і грошового ринків.

Бюджетна безпека – це стан забезпечення платоспроможності держави з урахуванням балансу доходів і видатків державного і місцевих бюджетів та ефективності використання бюджетних коштів. Одним із параметрів, які визначають бюджетну безпеку, є частка трансфертів у сукупних державних видатках. Якщо за рівнем державних видатків (їхні частки у ВВП) Україна наблизилася до розвинених країн ЄС, де вони становлять у середньому 46% ВВП, то за рівнем витрат на соціальне забезпечення й допомогу, значно їх випереджає із показником 21,4% ВВП [3, с. 7]. Занепокоєння викликає той факт, що зростання соціальних видатків в Україні відбувається за незначного рівня бюджетних інвестицій. У нашій країні бюджетні видатки із соціального захисту й соцзабезпечення останніми роками майже втричі перевищують інвестиції в основний капітал [3, с. 9]. Зокрема, в 2012 р. частка соціальних трансфертів і субсидій в загальному обсязі бюджетних видатків становила 54,3% за питомої ваги капітальних витрат – 7,5% [4].

Для досягнення прийняттого рівня бюджетної безпеки доцільно вдосконалювати структуру бюджетних витрат убік зменшення частки трансфертів у загальному обсязі державних видатків. Головний принцип такого вдосконалення має полягати у створенні стимулів та механізмів, за яких соціальної допомоги буде потребувати мінімальна кількість громадян. У цьому зв'язку треба розвивати страховий ринок, сектор недержавних пенсійних фондів, що розширить можливості формування довгострокових заощаджень домогосподарств, дозволить уряду скоротити обсяги трансфертів з державного бюджету та полегшить процес його збалансування.

Безпрецедентне загострення проблеми дефіциту коштів Пенсійного фонду України на фінансування виплат людям похилого віку збільшує навантаження на державний бюджет. Витрати на державне пенсійне забезпечення в нашій країні є одними з найбільших у світі – 17,3% ВВП у 2013 р. [5]. Навіть Японія, Італія та Австрія витрачають менше на утримання пенсіонерів: 15,4% ВВП, 14,9% і 14,4%, відповідно [6]. Якщо в 1999 р. частка коштів державного бюджету у видатках Пенсійного фонду становила близько 6%, то з 2005 р. – від 25% до 45% пенсійних виплат фінансуються за рахунок не страхових внесків роботодавців і найманих працівників, а держбюджету. Це пов'язано із підвищенням як рівня пенсій, так і кількості пенсіонерів у розрахунку на 1000 жителів країни. За даними Пенсійного фонду України, кількість пенсіонерів у розрахунку на 1000 жителів зростає із 291 особи в 1999 р. до 299 у 2008 р., а коефіцієнт заміщення пенсією втраченого заробітку (співвідношення середньої пенсії й середньої заробітної плати) збільшився із 39% на початку 1999 до 54% – в 2009 р. [3, с. 4]. Зростання обсягу довгострокових заощаджень домашніх господарств завдяки їхній участі у приватних пенсійних програмах або накопичувальних пенсійних планах може вирішити проблему пенсійного забезпечення в Україні.

У результаті знизиться навантаження на бюджет країни, і уряд отримає можливість спрямовувати вивільнені кошти на фінансування соціально- та інноваційно-орієнтованих проектів розвитку національної економіки.

Стан грошово-кредитної системи, за якого зберігається стабільність грошової одиниці, доступність кредитних ресурсів і рівень інфляції, що не перешкоджає економічному зростанню та підвищенню реальних доходів населення, визначає ступінь безпеки грошового ринку. Завдяки виваженій монетарній політиці Національного банку України, протягом останніх 15 років в державі спостерігаються помірні темпи інфляції. У 2012 р. офіційна статистика навіть зафіксувала дефляцію (-0,2%), в 2013 р. мала місце невелика інфляція – 0,5%. Фахівці у сфері економічної політики зазначають, що побічними наслідками заходів, спрямованих на зменшення темпів інфляції, майже завжди стають спад виробництва та збільшення безробіття. В Україні така залежність підтверджується. У 2013 р. зростання реального ВВП не відбулося. І це – на фоні збільшення грошової маси: агрегат М3 зріс на 17,6% (або на 135,9 млрд грн), грошова база – на 20,3% (до 307,2 млрд грн) [7]. Згідно монетарного правила М. Фрідмена, таке збільшення (на 17,6%) має забезпечити сумарний приріст на цю ж величину реального ВВП та (або) індексу споживчих цін (темпів інфляції). Якщо приріст першого показника становив 0%, а другий параметр склав 0,5%, закономірним напрошується висновок: відбулося поглинання додаткової грошової маси тіньовою економікою. Це становить загрозу безпеці грошового ринку України.

Організовані заощадження населення (кошти, мобілізовані фінансовими інститутами) зменшують обсяг готівкових коштів в обігу, зокрема – в тіньовому, і сприяють уповільненню інфляційних процесів. Крім того, довгострокові накопичення домашніх господарств позитивно впливають на стабільність ресурсної бази банків, що є необхідною умовою для кредитування реального сектору економіки. За підсумками 2013 р., обсяг депозитів сектору домашніх господарств збільшився на 19,7%, незважаючи на зменшення середньозваженої ставки за депозитами на 1,8 в.п., у національній валюті – на 2,5 в.п. Це сприяло активізації кредитування реального сектору економіки: приріст кредитів, наданих нефінансовим корпораціям у 2013 р., становив 14,3%; вартість кредитів зменшилася на 1,1 в.п. (до 13,6% річних)

На цьому сприятливому фоні занепокоєння викликає досить висока частка коштів на вимогу і депозитів до 1 року у загальному обсязі депозитів домогосподарств, хоча і спостерігається деяка позитивна динаміка: 66,7% – у 2010 р., 54,9% – у 2012 р. та 47,3% – у 2013 р. [7].

Тенденція переважання короткострокових коштів у структурі депозитів свідчить про недостатній рівень довіри населення до банків і фінансової системи в цілому, що є результатом порушення прав споживачів фінансових послуг і дефіциту фінансових знань серед пересічних громадян. На сьогодні діючі процентні ставки депозитних установ не стимулюють суб'єктів вільних грошових коштів збільшувати довгострокові накопичення у банківській системі. Так, у 2013 р. (вересень) середньозважена процентна ставка за депозитами в національній валюті до 1 року становила 16,4%, на термін від 1 до 2 років – 18,3%, а за внесками на терміни більше 2 років – всього 17,4% (хоча мала б перевищува-

ти попередню). Для того, щоб змінити ситуацію, доцільним є вдосконалення процентної політики депозитних корпорацій в напрямку збільшення ставок за довгостроковими депозитами.

Валютна безпека передбачає такий стан курсоутворення, який створює оптимальні умови для поступального розвитку вітчизняного експорту, безперешкодного припливу в країну іноземних інвестицій, інтеграції України до світової економічної системи, а також максимально захищає від потрясінь на міжнародних валютних ринках. На стан валютної безпеки держави впливає частка депозитів в іноземній валюті в загальному обсязі депозитів. Динаміка цього показника відображає зміну переваг споживачів фінансових послуг, слугуючи своєрідним барометром довіри громадян до національної грошової одиниці. У кризовому 2008 р. домашні господарства спрямували 41,3% депозитних коштів у вклади в іноземній валюті, в 2009 р. – 62,1%. У 2010 р. стабілізація курсу гривні сприяла зменшенню частки депозитів в іноземній валюті, що склала 48,7% [7]. Ця тенденція збереглася і протягом останніх двох років: в 2012 р. показник дорівнював 49,4%, а в 2013 р. – 43,5%. Тим не менше, його рівень все одно залишається в небезпечній зоні і перевищує встановлене Міністерством економічного розвитку і торгівлі України граничне значення (25%) майже вдвічі [8].

Таблиця 1 – Структура заощаджень населення України в 2008-2013 р.

млн грн

Показники	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.
Заощадження населення, всього	52011	80377	161867	123123	147280	132570
Нагромадження нефінансових активів	29515	10493	19578	-1159	-2954	26102
Приріст фінансових активів, в т.ч.:	22496	69884	142289	124282	150234	106468
– приріст грошових вкладів та заощаджень в цінних паперах	91212	2528	81024	43607	71689	...
– заощадження в іноземній валюті	32561	75834	44406	75922	63625	62671
– позики, одержані за винятком погашених (-)	116629	-39172	-31639	-8288	-13533	...
Частка заощаджень в іноземній валюті в сукупному їхньому обсязі, %	62,6	94,3	27,4	61,6	43,2	47,3

Розраховано за: [9]

Ще один параметр валютної безпеки – частка заощаджень населення в іноземній валюті в загальному їхньому обсязі. Останнім часом в Україні сформувалася тенденція, за якої у структурі офіційно визначених поточних заощаджень домогосподарств з невеликими коливаннями домінують заощадження в

іноземній валюті. Структуру заощаджень населення України в 2008-2013 рр. наведено в таблиці 1. Так, частка останніх в сукупних накопиченнях в 2009 р. складала 94,3%, в 2011 р. – 61,6%, в 2013 р. – 47,3%. Тільки в 2010 р. вдалося дещо покращити ситуацію та цей показник дорівнював 27,4%. Таке становище потребує негайного виправлення через відновлення довіри суб'єктів до національної грошової одиниці.

Серед факторів, які впливають на фінансову безпеку держави, важливу роль відіграє рівень фінансової незалежності, який визначається шляхом співставлення розмірів зовнішньої фінансової допомоги з боку міжнародних фінансових інститутів, економічних угруповань, урядів окремих країн та обсягів іноземних інвестицій у національну економіку. У цьому зв'язку, на наш погляд, досить показовим є кумулятивний відтік тіньового капіталу з України за період 2000-2008 рр., який становив 82 млрд дол США (9 млрд дол у середньому за рік). Ця сума утричі перевищує офіційні резервні активи України, майже утричі – видатки зведеного бюджету на охорону здоров'я за вказаний період та у 2,3 разу – обсяг прямих інвестицій наприкінці розглянутого періоду. За кумулятивним відтоком тіньового капіталу Україна посідає 17-те місце у світі та входить до двадцятки «країн-лідерів» [10]. Приведені факти свідчать про те, що в державі незадіяним залишається великий інвестиційний ресурс, який «упливає» за кордон з причини відсутності стимулів та гарантій для власників капіталу щодо його збереження та прибуткового використання.

Фінансова незалежність пов'язана із борговою безпекою. Під останньою будемо розуміти такий рівень внутрішньої та зовнішньої заборгованості з урахуванням вартості її обслуговування й ефективності використання запозичень, що є достатнім для задоволення нагальних соціально-економічних потреб країни без загрози втрати суверенітету і руйнування вітчизняної фінансової системи. За даними Міністерства фінансів України, державний і гарантований державою борг України на 1 січня 2014 р. склав 584,1 млрд грн, що становить 40,1% ВВП [11]. Відповідно до Бюджетного кодексу України, величина основної суми боргу не має перевищувати 60% від фактичного річного ВВП. За оцінками фахівців, безпечний рівень боргу для України становить 35% ВВП, а в бюджетній резолюції уряду на 2013 рік економічно незагрозливим було визначено утримання державного боргу на рівні не більше 25% ВВП [12]. Посилення боргового навантаження в Україні (з 34,7 – у 2009 до 40,1% ВВП – на початку 2014 р.) відбулося в основному завдяки зростанню внутрішньої складової державного боргу. З одного боку, внутрішні запозичення є менш небезпечними, ніж зовнішні, адже вони пов'язані із перерозподілом доходів усередині країни, з другого, – вони стимулюють інфляцію та зменшують інвестиційну активність. Водночас частка зовнішніх запозичень у структурі боргу (51,3%) залишається високою порівняно з оптимальним значенням цього показника – 40%. Сьогодні Україна є другим (після Угорщини) позичальником МВФ за обсягами залучених кредитів і перебуває на 40 місці (між Південною Африкою та Казахстаном) за обсягами валового зовнішнього боргу, який становить 138,3 млрд дол США [13]. У державному бюджеті на 2014 рік передбачається збільшення граничного обсягу державного боргу до 664 008,8 млн грн, тобто прискорення темпів його

зростання на 13,7% порівняно з попереднім роком. Якщо номінальний ВВП країни зросте на прогнозовані 3% у 2014 р., то сукупний борг країни підвищиться до 44,3% ВВП, що призведе до погіршення стану боргової безпеки України. Отже, активізація ощадного процесу в Україні завдяки виваженій ощадно-інвестиційній політиці уряду, спрямованій на скорочення відтоку капіталів за кордон, формування стимулюючої вітчизняної ощадної системи, дозволить переорієнтувати національну економіку із зовнішніх запозичень на внутрішні, що зміцнить боргову безпеку країни та забезпечить її фінансову незалежність.

Досвід розвинених країн та економік, які розвиваються, переконливо доводить ефективність фінансування розширеного відтворення за рахунок внутрішніх джерел, перш за все, коштів населення. Так, у Німеччині особисті заощадження населення становлять 63% від загального обсягу заощаджень, що використовуються як інвестиційний ресурс. Яскравим прикладом є Індія, де заощадження громадян покривають зобов'язання уряду на 400% і становлять 39% ВВП [14]. До речі, в Україні в 2013 р. частка заощаджень домашніх господарств у ВВП склала 7,8%. Модель господарської системи, заснована на помірному споживанні і захисті національних виробників, дозволила Індії подолати рецесію і зайняти друге місце у світі після Китаю за темпами зростання економіки. Це дає підстави експертам стверджувати, що до 2020 р., коли заощадження в цій країні зростуть до 800 млрд дол США і становитимуть 150% банківських депозитів, ця країна не потребуватиме жодного долара міжнародних кредитів на фінансування проектів поліпшення її інфраструктури [14]. Таким чином, створення сприятливих умов для формування заощаджень населення і мобілізація цих коштів фінансовою системою зменшують потребу економіки в зовнішніх запозиченнях і посилюють фінансову безпеку держави.

Безпека страхового ринку передбачає такий рівень забезпеченості страхових компаній фінансовими ресурсами, який давав би їм змогу в разі потреби відшкодовувати обумовлені договорами страхування збитки їхнім клієнтам і підтримувати ефективне функціонування інститутів страхового сектору. Індикаторами цієї складової фінансової безпеки є показник проникнення страхування (частка страхових премій у ВВП) і частка премій за довгостроковим страхуванням у загальному обсязі страхових премій. Обидва параметри безпеки страхового ринку залишаються далеко поза межами норми. Динаміку показників безпеки страхового ринку України в 2008-2013 рр. наведено в таблиці 2.

Так, показник проникнення страхування, який у 2009 р. становив 2,24% ВВП, поступово знизився протягом наступних трьох років до 1,52% ВВП і дещо збільшився у 2013 р., склавши 1,97% ВВП. Спадна динаміка цього показника негативно впливає на стан безпеки страхового ринку України, оскільки його граничне значення визначено на рівні не менше 8-10% ВВП. Хоча частка премій, зібраних за договорами довгострокового страхування життя, в загальному обсязі страхових премій збільшилася з 4,05% у 2009 до 8,64% у 2013 р., економічно безпечною вважається ситуація, за якої значення цього параметра є не нижчим за 30%. Нарощування обсягів накопичень населення у формі полісів страхування життя в перспективі може не тільки вирішити проблему пенсійно-

го забезпечення, а й зміцнити ресурсну базу фінансових інститутів, нейтралізуючи загрози та наслідки фінансових криз.

Таблиця 2 – Динаміка показників безпеки страхового ринку України в 2008-2013 рр.

Показники	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.
Валовий обсяг премій зі страхування, млн грн	24008,6	20442,1	23081,7	22693,5	21508,2	28661,9
Обсяг премій зі страхування життя, млн грн	1095,5	827,3	906,5	1346,4	1809,5	2476,7
ВВП, млн грн	948056	913345	1082569	1302079	1411238	1454932
Проникнення страхування, % до ВВП	2,53	2,24	2,13	1,74	1,52	1,97
Частка платежів зі страхування життя в загальному обсязі страхових платежів, %	4,56	4,05	3,93	5,93	8,41	8,64

Розраховано за [15]

Проведене дослідження дозволяє зробити **висновок** про те, що заощадження домашніх господарств є важливим фактором забезпечення і підтримання на належному рівні фінансової безпеки держави. Більше того, ті чи інші форми заощаджень по-різному впливають на її окремі складові. Співставлення параметрів валютної, бюджетної, боргової безпеки, а також безпеки страхового та грошового ринків України із граничними значеннями дозволили визначити негативні тенденції у фінансово-кредитних відносинах з причини недостатньої ефективності ощадно-інвестиційної політики уряду та переважання небезпечних для стабільності фінансової системи форм заощаджень у структурі накопичень домогосподарств.

Створення стимулюючої вітчизняної ощадної системи з високим ступенем надійності дозволить сформуванню довгострокові інвестиційні ресурси і залучити їх до організованого господарського обігу, сприятиме скороченню відтоку капіталу за кордон, переорієнтує національну економіку із зовнішніх запозичень на внутрішні та, в кінцевому підсумку, зміцнить фінансову безпеку держави.

Список літератури / References:

1. Гуртов В.К. Инвестиционные ресурсы: монография / В.К. Гуртов. – М.: Экзамен, 2002. – 382 с.
Gurtov, V.K. (2002), *Investitsionnyye resursy* [Investment Resources], Ekzamen, Moscow, Russia.
2. Хайек Ф.А. Судьбы либерализма в XX веке / Ф.А. Хайек; пер. с англ. Б. Пинскера. – М.: ИРИСЭН, 2009. – 335 с.
Hayek, F.A. (2009), *Sudby liberalizma v XX veke* [The Fortunes of Liberalism], IRISSEN, Moscow, Russia.

3. Луніна І.О. Проблеми й перспективи розвитку системи державних фінансів в Україні / І.О. Луніна // Фінанси України. – 2010. – № 2. – С. 3-12.
Lunina, I.O. (2010), “Problems and Perspectives of Public Finance System Development in Ukraine”, *Finansy Ukrainy*, no. 2, pp. 3-12.
4. Видатки за економічною класифікацією видатків бюджету [Електронний ресурс] / Державна казначейська служба України. – Режим доступу: <<http://www.treasury.gov.ua/main/doccatalog/document?id=185671>>.
The State Treasury Service of Ukraine (2012), “Expenditures by economic classification of budget expenses”, available at: www.treasury.gov.ua/main/doccatalog/document?id=185671.
5. Пенсійний фонд України. Звіт Пенсійного фонду України про виконання бюджету в 2013 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pfu.gov.ua/pfu/control/uk/publish/article;jsessionid=C197B09632DDF86C3F30C0DBC9B4DEB6.app2?art_id=215092&cat_id=122125> .
Pension Fund of Ukraine (2014), “Report of the Pension Fund of Ukraine on implementation of the budget in 2013”, available at: www.pfu.gov.ua/pfu/control/uk/publish/article;jsessionid=C197B09632DDF86C3F30C0DBC9B4DEB6.app2?art_id=215092&cat_id=122125.
6. Pensions at a Glance 2013: Retirement-Income Systems in OECD and G20 Countries / Organization for Economic Co-operation and Development [Electronic resource]. – Available from: <<http://www.oecd.org/pensions/pensionsataglance.htm>>.
Organization for Economic Co-operation and Development (2013), “Pensions at a Glance 2013: Retirement-Income Systems in OECD and G20 Countries”, available at: www.oecd.org/pensions/pensionsataglance.htm.
7. Бюлетень НБУ [Електронний ресурс] / Національний банк України. – 2014. – № 2(251). – Режим доступу: <<http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=4881598>>.
National Bank of Ukraine (2014), “Bulletin of the National Bank of Ukraine”, no. 2(251), available at: www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=4881598.
8. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: наказ від 29.11.2013 № 1277 [Електронний ресурс] / Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. – Режим доступу: <http://cct.com.ua/2013/29.10.2013_1277.htm>.
The Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine (2013), “Guidelines for Assessment of Economic Security Level of Ukraine”, Order on approving from November 29, 2013, no. 1277, available at: http://cct.com.ua/2013/29.10.2013_1277.htm.
9. Доходи та витрати населення України (2006-2013 рр.) [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України. – Режим доступу: <<http://www.ukrstat.gov.ua>>.
State Statistics Service of Ukraine (2006-2013), “Income and Expenditures of Ukrainian Households”, available at: www.ukrstat.gov.ua.
10. Тищук Т.А. Тіньова економіка в Україні: масштаби та напрями подолання: аналітична доповідь [Електронний ресурс] / Т.А. Тищук, Ю.М. Харазішвілі, О.В. Іванов; за ред. Я.А. Жаліла. – К.: НІСД, 2011. – 96 с. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/1201_dop_new-a1c95.pdf>.

Tyshchuk, T.A., Kharazishvili, Yu.M. and Ivanov, O. V. (2011), "Shadow Economy in Ukraine: the Magnitude and Directions for Overcoming", Ed. by Zhali-lo, Ya.A., available at: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/1201_dop_new-a1c95.pdf

11. Государственный долг Украины [Электронный ресурс] / Міністерство фінансів України. – Режим доступа: <http://index.minfin.com.ua/index/debtgov>. The Ministry of Finance of Ukraine, "Public Debt of Ukraine", available at: <http://index.minfin.com.ua/index/debtgov>.
12. Про Основні напрями бюджетної політики на 2013 рік: Постанова Верховної Ради України від 22.05.2012 р. № 4824-VI [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступа: <http://budget.rada.gov.ua/kombjudjet/doccatalog/document?id=48520>. Verkhovna Rada of Ukraine, "On the main directions of budget policy for 2013", Resolution of Verkhovna Rada of Ukraine, available at: <http://budget.rada.gov.ua/kombjudjet/doccatalog/document?id=48520>.
13. The World Factbook [Electronic resource] / Central Intelligence Agency. – Available from: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-fact-book/rankorder/2079rank.html?countryname=Ukraine&countrycode=up®ionCode=eur&rank=40#up>. Central Intelligence Agency (2013), "The World Factbook", available at: www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2079rank.html?countryname=Ukraine&countrycode=up®ionCode=eur&rank=40#up.
14. Culture of Household Savings Has Saved Indian Economy [Electronic resource] // The Hindu. – 2010. – February, 1. – Available from: <http://www.thehindu.com/todays-paper/tp-national/tp-tamilnadu/culture-of-household-savings-has-saved-indian-economy/article700793.ece>. "Culture of Household Savings Has Saved Indian Economy" (2010), *The Hindu*, available at: www.thehindu.com/todays-paper/tp-national/tp-tamilnadu/culture-of-household-savings-has-saved-indian-economy/article700793.ece.
15. Консолідовані звітні дані (2009-2013 рр.) [Електронний ресурс] / Національна комісія, що здійснює державне регулювання ринків фінансових послуг. – Режим доступа: <http://nfp.gov.ua/content/konsolidovani-zvitni-dani.html>. National Committee for Financial Services Markets Regulation (2009-2013), "Consolidated Report Data", available at: <http://nfp.gov.ua/content/konsolidovani-zvitni-dani.html>.

Цель. Исследование состояния и динамики составляющих финансовой безопасности Украины с позиции влияния на них сбережений домашних хозяйств.

Методика. В процессе исследования использованы: методы теоретического обобщения (для определения составляющих финансовой безопасности государства), методы статистического анализа (для установления отклонений параметров составляющих финансовой безопасности Украины от пороговых значений), методы сравнения и аналогий (для выявления и анализа отечественных и мировых тенденций, влияющих на уровень финансовой безопасности Украины), метод логических обобщений (для обоснования приоритетных направлений государственной сберегательно-инвестиционной политики).

Результаты. Показана роль сбережений домохозяйств в обеспечении финансовой безопасности Украины. Раскрыта взаимосвязь изменения форм сбережений и динамики со-

ставляючих фінансової безпеки країни. Виявлені і охарактеризовані соціально-економічні тенденції, впливаючі на рівень фінансової безпеки України. Определены приоритеты совершенствования сберегательно-инвестиционной политики правительства.

Научная новизна. Раскрыт механизм влияния сбережений домохозяйств на составляющие финансовой безопасности страны. На основе сопоставления параметров валютной, долговой, бюджетной безопасности, а также безопасности страхового и денежного рынков Украины, выявлены угрозы устойчивости финансовой системы государства из-за недоиспользования сбережений населения как инвестиционного ресурса.

Практическая значимость. Полученные результаты направлены на решение проблемы укрепления финансовой безопасности государства благодаря оживлению сберегательного процесса в Украине.

Ключевые слова: сбережения домашних хозяйств, финансовая безопасность, сберегательный процесс.

Objective. The purpose of the study is to investigate the situation and dynamics of the components of financial security of Ukraine in terms of household savings influence on them.

Methods. The study used: methods of theoretical generalization (to define the components of financial security), methods of statistical analysis (to assess deviations of financial security parameters in Ukraine from their standard levels), methods of comparison and analogy (to identify and analyze domestic and global trends that make influence on financial security of Ukraine), method of logical generalization (to substantiate foreground saving and investment policy implications for the government).

Results. The role of household savings in ensuring financial security of Ukraine is shown. Correlation between changes in forms of savings and dynamics of financial security components is disclosed. Socio-economic trends that influence financial security of Ukraine are defined and characterized. Ways to improve saving and investment policy of the government are identified.

Scientific novelty. The mechanism of household savings influence on the components of financial security is revealed. Based on juxtaposition of currency, debt and budget security parameters, as well as on comparison of security indicators of insurance and money markets of Ukraine with their limit values, threats to a domestic financial system sustainability caused by underuse of household savings as investment resource are identified.

Practical value. Results are aimed to solve the problem of strengthening financial security of the state by means of stirring up saving process in Ukraine.

Key words: household savings, financial security, saving process.

Рекомендовано до публікації д-ром екон. наук, проф. Продановою Л.В. Дата надходження рукопису 02.10.2013 р.

УДК 336.115:658.153

Лідія Макоткіна

Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського, м. Донецьк, Україна, e-mail: makotkina@ukr.net

УПРАВЛІННЯ РОБОЧИМ КАПІТАЛОМ УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ: ГАЛУЗЕВИЙ АСПЕКТ